

Bugünkü Malatya'dan bir görünüş

lan nüfus 1965'te ilk defa olarak 100.000'i aştı (104.428). Şehir kuzeye doğru da genişlemeye başladı. Yerleşme demiryolunun kuzey ve kuzeybatısına yayılarak Gazi mahallesi, Cumhuriyet mahallesi, Fatih mahallesi, Yeşil Kaynak mahallesi gibi yeni mahalleler kuruldu. Şehrin kuzeyinde eskiden beri mevcut, fakat şehirle arasında boşluklar bulunan Çarmuzu mahallesi aradaki boşluklar dolarak şehirle bütünleşti. Eskiden şehirden uzak yerleşmeler durumunda olan kuzeydeki Hanımın Çiftliği, doğudaki Çöşnük, batıdaki Karakavak, güneybatıdaki Tecde aradaki boşluklar dolarak Malatya şehriyle bütünleşti. Bu suretle Cumhuriyet'in başlarının da kırk dört mahalleden ibaret olan Malatya şehrinin mahalle sayısı XXI. yüzyıla girerken seksene çok yaklaşmıştı. Nüfusu da bu mekânsal gelişmeye paralel olarak 1985'te 200.000'i aştı (243.138). 2000 yılında yapılan nüfus sayımına göre de 400.000'e yaklaştı (381.081). 2000 yılındaki bu nüfus miktarına göre Malatya Doğu Anadolu bölgesinin birinci, Türkiye'nin on dördüncü büyük şehriydi. Malatya, günümüzde önemli bir ticaret merkezi olmasının yanında çeşitli sanayi kollarının bulunduğu bir sanayi merkezi ve 1975'te kurulan İnönü Üniversitesi dolayısıyla da bir kültür merkezidir.

Malatya şehrinin merkez olduğu Malatya ili Sivas, Erzincan, Elazığ, Diyarbakır, Adıyaman ve Kahramanmaraş illeriyle çevrilmiştir. Merkez ilçeden başka, Akçadağ, Arapkir, Arguvan, Battalgazi, Daren-

de, Doğanşehir, Doğanşol, Hekimhan, Kale, Kuluncak, Pötürge, Yazlıhan ve Yeşilyurt adlı on üç ilçeye ayrılır. 12.313 km² genişliğindeki Malatya ilinin sınırları içinde 2000 yılı nüfus sayımına göre 853.658 kişi yaşıyordu, nüfus yoğunluğu ise altmış dokuzdu. Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait 2002 yılı istatistiklerine göre Malatya'da il ve ilçe merkezlerinde 250, kasabalarda 154 ve köylerde 458 olmak üzere toplam 862 cami bulunmaktadır. İl merkezindeki cami sayısı 134'tür.

BİBLİYOGRAFYA :

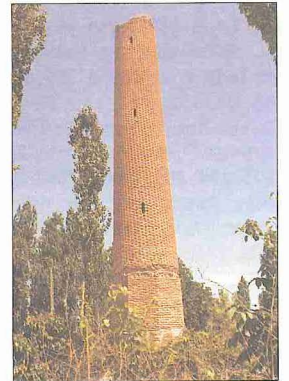
Belediyeler Yıllığı, Ankara 1949, II, 737-747; Sırrı Erinc, *Doğu Anadolu Coğrafyası*, İstanbul 1953, s. 119-120; Cemalettin Şahin v.dğr., "Malatya'da Hava Kirliliği Etmenleri ve Kirliliğin Boyutları", *Ulusal Çevre Sempozyumu (12-15 Kasım 1984)*, Adana 1984, s. 194-208; *Malatya Belediye Başkanlığı 1986-1987 Çalışma Raporu*, İstanbul 1987; Fügen Berkay, "Şehir Sosyolojisinin Temel Kavramları Çerçevesinde Malatya", *III. Battalgazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Tebliğler (Malatya 19-21 Ekim 1988)*, İstanbul 1989, s. 80-85; Yalçın Karabulut, "Malatya'da Şehirselsel Gelişme ve Getirdiği Sorunlar", *Fırat Üniversitesi Coğrafya Sempozyumu (14-15 Nisan 1986)*, Elazığ 1990, s. 171-190; *Belediyeçilik ve Şehircilik Açısından Malatya Uygulaması*, İstanbul, ts.; Ali Tanoğlu, "Malatya Dolaylarında Coğrafi Geziler", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 2, Ankara 1943, s. 195-212; a.mlf., "Malatya Dolaylarında Coğrafi Geziler II", a.e., sy. 5-6 (1944), s. 61-84; Bekir Deniz, "Malatya Türk Ev Mimarisinin Ana Hatları", *Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü Bülteni*, sy. 11-12, İstanbul 1980, s. 19-23; Besim Darkot, "Malatya", *İA*, VII, 231; S. Feroqhi, "Malatya", *EJ²* (İng.), VI, 232.

METİN TUNCEL

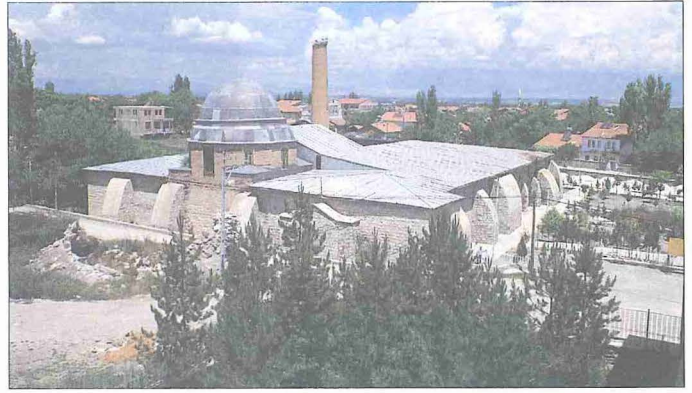
□ MİMARİ. 1840 yılına kadar eski Malatya (Battalgazi ilçesi) şehir merkezi olduğundan Türk-İslâm eserlerinin ilk örnekleri burada yer almaktadır. Kale, han, hamam, zâviye, medrese, tekke, imaret, cami, mescid, namazgâh ve türbe gibi çok sayıda dinî ve sivil yapı inşa edilmişse de çoğu günümüze kadar gelememiştir. Zamanımıza ulaşabilen eserler ise harap durumdadır veya geçirdikleri yanlış restorasyon sonucunda orijinalliklerini kaybetmek üzeredir.

Cami ve Mescidler. Eski Malatya'nın en önemli eseri ulucamidir. Alâeddin Keykubad tarafından 1224 yılında Malatyalı mimar Ya'küb b. Ebû Bekir'e yaptırılan cami mihrap önü kubbeli planı, tuğla malzemesi ve çini mozaik süslemeleriyle dikkat çekicidir (bk. ULUCAMİ). Hal Fetih (Hötüm Dede) Minaresi eski Malatya'da ulucaminin güneyinde olup camisi yıkılmıştır. Küp şeklindeki kaba yontu taş kürsü üzerinde yükselen minarenin tuğladan silindirik gövdesine yine tuğladan sekizgen bir pabuçla geçilir. Pabuç üstünde ve şerefe altında firuze renkli yıldız çinilerin oluşturduğu birer bileziğin yer aldığı günümüze kalan az sayıdaki parçalardan anlaşılmaktadır. Şerefeden yukarısı bugüne ulaşmamıştır. Minare XIII. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir. Ali Baba (Musallâ) Namazgâhı güneybatı surlarının dışında Malatya yolu üzerindedir. Dikdörtgen planlı olarak düzgün kesme taşla inşa edilmiştir. Kible duvarı ortasında yer alan mihrabında renkli taş kullanılmıştır. Bordürleri geometrik ve bitkisel süslemeli olan mihrapta kitâbeler yer almaktadır. 1243'te inşa edilmiş, 1473'te ve 1980'li yıllarda onarılmıştır. Batı surlarına yakın olan Melik Sun'ullah (Âdile) Camii'nin bugün sadece tuğladan silindirik gövdeli minaresi ayakta. Diğer kısımlar temelden itibaren yenilenmiştir. Şeyh Sun'ullah Camii ve Türbesi olarak

Eski
Malatya'da
Hal Fetih
(Hötüm Dede)
Minaresi

bilinen eserin birbirine bitişik iki yapı olduğu ve üç kitâbesi bulunduğu bilinmektedir. Minaredeki onarım kitâbesi 796 (1394) yılına aittir. Ulucaminin kuzeyinde bulunan Emîr Ömer Mescidi dikdörtgen planlı olup düzgün kesme taş ve kaba yontu taşla inşa edilmiştir. Girişten sonra batı yanında bir mezar bulunmaktadır. Örtüsü düz dam şeklinde olan mescidin, kuzey cephesinin doğu ucunda yer alan ve dışa doğru çıkıntı oluşturan taçkapısının mukarnaslı kavsarası sivri kuşatma kemerlidir. Taçkapısı etrafında bitkisel ve geometrik taş süslemeler görülür. Kuzey cephesinin batı ucundaki pencere açıklığının düz atkı kemerindeki kitâbede 971 (1563-64) tarihi okunmaktadır. Ak Minare Camii, doğu yönündeki şehir surlarının dışında Derme suyunun kenarında olup 980 (1572) yılında düzgün kesme taş ve kaba yontu taşla kare planlı ve tek kubbeli olarak inşa edilmiş, kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmıştır. Yapıya adını veren, küp şeklinde taş kaide üzerinde yükselen minarenin pabuç kısmı sekizgen olup her yüzünde sağır kemerler mevcuttur. Kesme taştan silindirik gövdenin şerefe korniş üstünde kalan bölümleri restorasyon sırasında tamamlanmıştır. Süt-lü Minare Camii güneydoğu surlarının hemen dışında yer almakta olup bugün harap durumdadır. Günümüze minaresiyle harim duvarlarının bir bölümü gelebilmiştir. Kalan izlerden tromplarla geçilen bir kubbe ile örtülü olduğu, duvarlarda ve minarede kaplama olarak kesme taş kullanıldığı anlaşılmaktadır. Silindirik gövdeli minaresi kare planlı bir kürsü üzerinde yükselmekte, mukarnaslı şerefeden sonra gelen petek bölümü taş bir külâhla son bulmaktadır. Yapıyı XVII. yüzyılın ilk yarısına tarihlemek mümkündür. Minaredeki onarım kitâbesinde 1223 (1808)

Ak Minare Camii – Malatya

Malatya
Ulucamii
ve önündeki
Şehâbiyye-i
Kübrâ
Medresesi'nin
kalıntıları

tarihi okunmaktadır. Malatya Yenicamii, şimdiki Malatya'nın şehir merkezinde vilâyet binasının kuzeyinde bulunmaktadır. Cami, daha önce burada yer alan Hacı Yûsuf Camii'nin 3 Mart 1894 tarihindeki büyük depremde yıkılmasının ardından aynı alan üzerine inşa edilmiştir. Eski camiye ait minarenin şerefe kadar olan kısmı halen ayakta. Minare kürsüsünün batı tarafındaki dört beyitlik kitâbede 1258 (1842) tarihi okunmaktadır. Duvarla çevrelenmiş bir avlunun güney ucunda yer alan cami kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Kuzey cephesinde bulunan son cemaat mahallini beş kubbe örtmektedir. Son cemaat mahallinin her iki yanında birer minare bulunmaktadır. Minareler kare kaideli, daralan profillerden sonra soğan biçimli papuçlu, onaltıgen gövde ve petekli, çift şerefeli, soğan biçimli külâhlidir. Taçkapının etrafında profiller ve birer sütunçe yer alır. Merkezî planlı camide harim içten içe 22 x 22 m. ebadındadır. İç mekândaki sekizgen biçimli dört ayağa oturan ortadaki büyük kubbeye pandantiflerle geçilmektedir. Yüksek olan yuvarlak kasnakta çok sayıda yuvarlak kemerli pencere açılmıştır. Kubbenin dört yönünü beşik tonozlar, köşelerde ise küçük kubbeler çevreler. Güney cephesinin ortasında mihrap yarım kubbesi bulunmaktadır. Mihrap beşgen formlu olup mukarnaslı kavsaraya sahiptir. Mihrabın sağındaki ahşap minber rokoko tarzında işlenmiştir. Kuzey iç cephesindeki ahşap mahfil sonradan eklenmiş olup çıkışı batı tarafındaki merdivenden sağlanmıştır. Kuzey cephesindeki cümle kapısı üzerinde bulunan kitâbeden anlaşılacağı üzere caminin inşasına 1307 (1889-90) yılında başlanmış ve 1328'de (1910) tamamlanmıştır. Yûsuf Ziyâ Paşa Camii, Malatya şehir merkezinde İzzetiye mahallesi Mücelli caddesi üzerindedir. Enlemesine harime sahip caminin kuzeyinde son cemaat mahalli ve avlusu, ku-

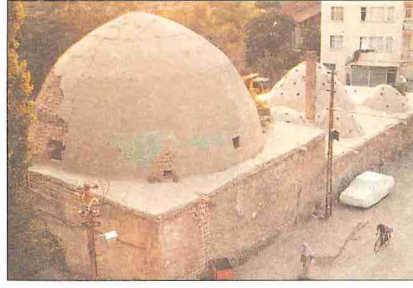
zeydoğu köşesinde türbe, kuzeybatı köşesinde sonradan yapılan minaresi vardır. Çatı ile örtülü son cemaat mahallinin yükünü taşıyan sivri kemerler dikdörtgen ayaklar üstüne oturmaktadır. Basık kemerli giriş kapısı üzerindeki kitâbede caminin Yûsuf Ziyâ Paşa tarafından zevcesi Ayşe Hanım için 1208 (1793-94) yılında yaptırıldığı kaydedilmiştir. Harim içten içe 15 x 7,40 m. ebadında olup ahşap üst örtüsü duvarlara oturmaktadır. Son cemaat yerinin kuzeydoğusundaki türbe avluya bakan cephede iki sivri kemerli eyvan şeklindedir. Türbede üç mezar sandukası bulunmaktadır. Bunlardan güneydeki sanduka, Keban ve Ergani madenleri emini olan ve Diyarbekir müşirliği yapan Süleyman Paşa'ya ait olup kitâbesinde on dört mısralık bir şiir, altında ise 1256 (1840) tarihi yer almaktadır. Malatya mutasarrıfı Şâkir Paşa'nın kızı Hamdiye Hanım'a ait olan ortadaki sade sandukanın baş şahidesinde bulunan kitâbede 1302 (1885) yılı kaydedilmiştir. Kuzey tarafındaki sanduka edirnekârî süslemeleriyle diğerlerinden ayrılmakta ve kitâbesinde 1316 (1898) tarihi okunmaktadır. Mezarın sahibi Serasker Hüseyin Avni Paşa'nın kızı, 14. Livâ kumandanlığı yapan Mustafa Naim Paşa'nın hanımıdır. Caminin duvarları kırma taş, son cemaat mahallinin tamamı ile kemer, kapı, pencere etrafları ve taçkapı kesme taştan yapılmıştır. Üst örtü ahşap hatıllı olup üzeri kiremit çatılıdır. Türbe duvarlarında kırma, kemerler ve sandukalarda kesme taş kullanılmıştır. 1961 tarihli minarenin kaidesi kesme taştan, gövde ve üst kısımlar tuğladandır. Eski Malatya'da ayrıca Toptaş Camii, Alacakapı Mescidi, Karahan Camii, Ahmed Duran Mescidi ve Zeynel Bey Mescidi bulunmaktadır.

Medrese. Şehâbiyye-i Kübrâ Medresesi ulucaminin güneyinde yer almaktadır. Günümüze yalnız taçkapının doğu kana-

di, bitişiğindeki türbe ve ana eyvanı ulaşmıştır. Yapının mimarları Şemseddin Muhammed b. Osman ve Takvor b. Stefan'dır. el-Melikü'l-Eşref Şa'bân devrinde (1363-1376) "mîr-i ümerâ" lakabıyla ünlü Şehâbeddin Hızır adlı bir emîr tarafından yaptırılmıştır.

Türbeler. Sitti Zeyneb Kümbeti eski Malatya'da Karahan mahallesinde yer alır. Türbe kesme taşla inşa edilmiş sekizgen planlı, piramidal külâhlı, mumyalık örtüsü beşik tonozludur. Restore edilen eserin kitâbesi bulunmamakla beraber yapı XIII. yüzyıla ait olmalıdır. Kanlı Türbe Meydanbaşı mahallesinde mezarlık içinde yer almaktadır ve kare planlı baldaken tarzındadır. Beşik tonozlu mumyalıkta düzgün kesme taş, ayaklarda bir kesme taş, üç sıra tuğla, kemer ve kubbesinde ise sadece tuğla kullanılmıştır. Kubbesinin bir bölümü yıkık olup geçişler pandantiftir. Eser XV. yüzyıl başlarına tarihlenmektedir. Nefise Hatun Türbesi, Kanlı Kümbet'in güneyinde olup yine baldaken tarzında, kubbeli ve kare planlıdır. Toprak seviyesindeki iki sıra düzgün kesme taş dışında kaplama taşları sökülmüştür. Yapı XVI. yüzyıl eseri olmalıdır. Ayrıca Meydanbaşı mahallesinde ve Kırk Kardeşler Şehitliği içinde birer türbe kalıntısı bulunmaktadır.

Hamamlar. Tahtalı Hamamı, Malatya şehir merkezinde Mimar Sinan caddesi Tahtalı sokakta Tahtalı Camii'nin kuzeyinde yer almaktadır. Güney-kuzey yönünde inşa edilen hamamın doğu ve batı cepheleri 34,20 m., kuzey cephesi 12,90 m., güney cephesi 14 m. uzunluğundadır. Soyunmalığa, güney cephesindeki sivri kemerin altında bulunan düz atkı kemerli kapı ile girilmekte olup üzeri tromplara oturan büyük bir kubbe ile örtülüdür. Kuzey cephesindeki yuvarlak kemerli kapı ile ılıklığa geçiş sağlanmıştır. Burada iki helâ ve iki tıraşlık yer almaktadır. Yuvarlak kemerli kapı ile haçvarı dört eyvanlı ve

Tahtalı Hamam – Malatya

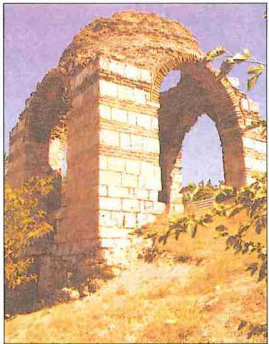
köşe hücreli plana sahip sıcaklığa geçirmektedir. Eyvanlar sivri tonozla, halvetler ve orta alan ise kubbe ile örtülüdür. Ortada sekizgen biçimli göbek taşı bulunmakta, eyvanlarda üçer, halvetlerde dörder taş kurna yer almaktadır. Kuzey eyvanındaki basamakla çıkılan dikdörtgen biçimli pencere külhane açılmaktadır. Taşkapının etrafı ile yapının kenar, köşe ve kemerleri kesme taş, duvar dış cepheleleri düzgün sıralar oluşturan kaba yontu, içleri ise kırma ve moloz taş örgülüdür. Üst örtüde tamamen kırma taş kullanılmış, soyunmalıkta odaların duvarları tuğladan yapılmıştır. Yapı XIX. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir. Belediye Hamamı Malatya'nın merkezinde Yenica mi'nin kuzeybatısında bulunmaktadır. Hamam doğu-batı yönlü olarak dıştan dışa 35,80 x 14,50 m. ebatlarında inşa edilmiştir. Doğü tarafında yer alan soyunmalığı yıkıldığından 1950'li yıllarda iki katlı olarak yeniden inşa edilmiştir. Girişi doğü cephesinin güney ucundan sağlanmış iken yakın zamanda kuzey cephesine alınmıştır. Soyunmalığın batısında ılıklik ve arkasında haçvarı dört eyvanlı ve köşe hücreli sıcaklığı, ardında külhan ve odunluğı yer almaktadır. Soyunmalığın ortasında yuvarlak biçimli taştan yapılmış bir şadırvan, üstünde dikdörtgen şeklinde büyük bir aydınlık feneri bulunmaktadır. ılıkliğın üzeri tonozla kapatılmış olup kuzey tarafında üç helâ, batı kanadında iki tıraşlık hücreci yapılmıştır. Sıcaklığın eyvanları sivri tonoz, köşe halvetleri ve orta kısım pandantif geçişli kubbelele örtülüdür. Ortada köşeleri pahlanmış kare biçimli göbek taşı bulunmaktadır. Soyunmalığın dış duvarları kırma taştan, taşıyıcı kolonlar, pencere etrafları betondan yapılmış, duvarlar sıvanmış, üzeri kiremit çatı ile kapatılmıştır. Diğer bölümlerin kemer ve köşeleri kesme taş, dış kaplamalar

sıralı kaba yontu, içleri ise kırma ve moloz taş örgülüdür. Hamam 1319 (1901) tarihli mahkeme kaydına göre 1290'da (1873) inşa edilmiştir.

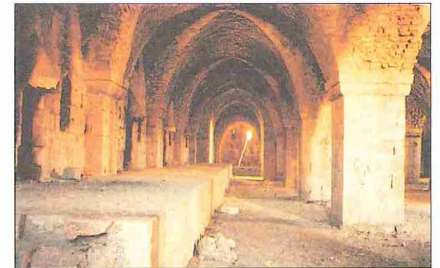
Hanlar. Eski Malatya'da Selçuklu dönemine ait şehir hanı tesbit edilememiş, ancak surların dışında doğu ve batı tarafında birer han olduğu anlaşılmıştır. Osmanlı döneminde ise bir kervansaray yapılmıştır. Silâhdar Mustafa Paşa Kervansarayı şehir surlarının içinde Alacakapı girişinde olup revaklı bir avlu ile bu avlunun batı kanadına bitişik kapalı kısımdan oluşan tek katlı, dikdörtgen planlı bir yapıdır. Barınağı ve avluya bakan cephesindeki mekânlar bugün ayakta. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen restorasyon sırasında yapılan yanlışlıklar yapıya zarar vermiştir. Hana ait 1047 (1637) tarihli iki kitâbeden biri taşkapı üstünde, diğeri Malatya Müzesi'ndedir. Yapı, IV. Murad'ın veziri Silâhdar Mustafa Paşa tarafından Mimar Mehmed oğlu Ebûbekir'e yaptırılmıştır.

Kervan Yolları. Eski Malatya'dan Çingene Hanı, Şahna Hanı, Sarıhacı Hanı, Kurttepe Hanı üzerinden Elbistan'a ulaşılır. Çingene Hanı, Yazı Hanı, Kömüş Hanı, Hekim Hanı, Kötünün Hanı ve Alaca Han üzerinden Sivas'a gidilir. Yazı Hanı'ndan ayrılan yol Horum Hanı, Kara Han, Kızılca Han, Kantarmış Hanı ve Mirçinge Hanı üzerinden Divriği'ye ulaşır. Güneye doğru Sevsererek'teki Çifte Han, Görk Hanı, Tepe Hanı, Çat Hanı ve Taşkale'deki Çifte Han üzerinden Kâhta'ya varılır. Doğü yönüne Yarımca Hanı, Şişman Hanı, Kömür Hanı üzerinden Harput'a gidilir. Bu menzil hanlarından Kömür Hanı XVII. yüzyılın ikinci yarısında, diğeri Osmanlı öncesi dönemlerinde yapılmıştır.

Evler. Şehrin kuruluş tarihinin yeni oluşu sebebiyle evlerin çoğunluğu 1900'den

Kanlı
(Kinalı)
Türbe –
Malatya

Eski Malatya'da Silâhdar Mustafa Paşa Kervansarayı'nın içi

sonrasına aittir ve genellikle duvarla çevrili bahçe içerisinde inşa edilmiştir. Bahçede ocak, tandir ve büyük yapılarda havuz yer almaktadır. Malatya evlerinde iki plan şeması hâkimdir. Bunlardan dört odalı evlerde ortada büyük bir iç sofa bulunur. Odalar sofa etrafına mutfak (hızna), kiler-depo (misandele), oturma ve misafir odaları şeklinde dizilir. İki oda arasına hammam ve helâ yerleştirilmiştir. Alt ve üst kat aynı kuruluşa sahip olup bunların üzerinde köşk (yazlık) bulunur. Bazı evlerde üstteki sofanın altına rastlayan girişler eyvan biçiminde düzenlenmiştir. Alt katta kiler-depo, üst katta genellikle sofa, iki oda ve mutfak yer alır. Helâ bahçe içerisinde veya balkonun bir köşesinde. Alt kat pencerelerinin az ve küçük olmasına rağmen ikinci kat ve cumba pencereleri hem çok hem de geniş tutulmuştur. Malatya ev mimarisinde "gantarmalı oymalı" ve "ahşap gantarmalı" diye bilinen pencereler karakteristiktir. Taş temel üzerindeki beden duvarları kerpiç yağma ve dolma tekniklerinde yapılmıştır. Bağdâdi tekniği cumba, köşk-yazlık yapımında, ayrıca tavan- taban inşasında kullanılmıştır. En çok görülen çıkmalar oda genişli-

Malatya – Harput yolundaki Sisman Han

ğinde köşe ve gönye biçiminde olanlarıdır. Malatya evleri süsleme yönünden Anadolu'nun diğer şehirlerindeki evlere benzer. Dolap, yüklük (örtülük), mutfak, kiler süsleri, pencere ve balkon kafesleri ahşap, kapı alınlıkları, kapı tokmakları demir, çiralık ve raflar alçı malzemedir. Mücelli ve Sinema caddelerindeki evlerin yanı sıra Yeşilyurt ve Balaban ilçelerindeki evler de önemlidir.

BİBLİYOGRAFYA :

F. Grenard, *Asie accidentale*, Paris 1929, s. 100-111; Gabriel, *Voyages*, I, 263-275; Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri*, Ankara 1969, s. 109-110; Rahmi Hüseyin Ünal, "Notes sur l'ancien reseau routier entre Malatya ve Diyarbakır", *V. Uluslararası Türk Sanatları Kongresi*, Budapest 1975, s. 881-889; a.mlf., "Doğu Anadolu'da Bilinmeyen Üç Selçuklu Hanı", *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, sy. 2, İzmir 1983, s. 106-118; Nejat Göyünç, *Malatya'dan Görüş*, İstanbul 1985; a.mlf., "Eski Malatya'da Silahtar Mustafa Paşa Hanı", *TED*, sy. 1 (1970), s. 63-92; Hüseyin Yurttaş, "Sivas-Malatya Kervan Yolu", *II. Battalgazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Tebliğler*, İstanbul 1988, s. 243-247; Bekir Eskici, *Eski Malatya'daki Türk-İslam Eserleri* (yüksek lisans tezi, 1993), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; İsmail Aytaç, "Malatya-Elbistan Kervanyolu Güzergâhi ve Kurttepe Hanı", *VI. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya 1997, s. 35-47; a.mlf., *Malatya ve Yöresindeki Türk-İslam Dönemi Yapıları* (doktora tezi, 1998), SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.mlf., "Malatya-Harput Kervan Yolu Güzergâhi ve Kervansarayları", *Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu Bildirileri*, Elazığ 1999, I, 225-247; a.mlf., "Selçuklu Döneminde Malatya-Kahta Kervan Yolu ve Kervansarayları", *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildirileri*, Konya 2001, I, 49-60; a.mlf., "Malatya Yeni Camii", *Tarla*, sy. 97/7, İstanbul 1997, s. 54-57; Hülya Turgut, "Geleneksel Malatya Evleri", *17. Türk Evleri Haftası (Seminerler)*, İstanbul 1999, s. 10-20; Zeki Oral, "Malatya Kitabeleri ve Tarihi", *TTK Bildiriler*, III (1948), s. 434-439; Erol Özbilgen, "Eski Malatya'da Silahtar Mustafa Paşa Hanının Restitüsyonu Hakkında", *TED*, sy. 1 (1970), s. 93-102; Bekir Deniz, "Malatya

Türk Ev Mimarisinin Ana Hatları", *Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü Bülteni*, sy. 11-12, İstanbul 1980, s. 19-23; Bozkurt Ersoy, "Eski Malatya (Battalgazi) Türk-İslam Eserleri", *Kültür ve Sanat*, sy. 16, Ankara 1992, s. 11-15; Celal Yalvaç, "Yusuf Ziya Paşa Camisi ve Maraşlı Müşir Süleyman Paşa", *Malatya Kültür*, sy. 1, Malatya 1994, s. 26-30; Mehmet Külahcı – Hüseyin Temiz, "Yeşilyurt Yöresel Mimari Örnekleri", *Mimarlık*, sy. 254, İstanbul 1997, s. 18-21.

İSMAİL AYTAÇ

MALATYEVİ

(bk. MUHAMMED b. GÂZİ).

MALAVİ

Güneydoğu Afrika'da bir ülke.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA
II. TARİH

Batıda Zambiya, kuzeydoğuda Tanzanya, güneydoğu, güney ve güneybatıda Mozambik ile kuşatılan Malavi'nin (eski adı Nyasaland) denize kıyısı bulunmamaktadır. Resmî adı Republic of Malawi olan ülkenin yüzölçümü 118.480 km², nüfusu 10.701.824 (2002), başşehri Lilongwe (440.471), diğer önemli şehirleri Blantyre (502.053), Mzuzu (86.980) ve eski başşehir olan Zomba'dır (65.915).

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Malavi'nin yüzey şekilleri arasında en dikkat çekici unsur doğudaki büyük fay hattıdır. Güneydoğu Afrika'da Göller bölgesinden başlayarak kuzeyde Türkiye sınırları içine Kahramanmaraş'a kadar uzanan dünyanın en uzun fay çizgisi (yaklaşık 6000 km.) bu ülkeden de geçer. Doğu sınırı üzerinde bulunan ve doğu yarısı komşu ülkelere de taşan Malavi gölü bu çukurluğa yerleşmiş tektonik bir göldür. Afrika'nın üçüncü büyük gölü olan (30.800 km²) bu göl fazla sularını Shire nehri vasıtasıyla Zambézi nehrine boşaltır. Söz konusu tektonik çukur dışında Malavi gölünün batısındaki Lilongwe platosu, kuzeydeki Nyika ve Viphya platoları ile güneyde Shire nehrinin doğusundaki Mulanje dağlık kesimi Malavi'nin önemli yeryüzü şekillerini oluşturur. Bu kesimdeki Sapitwa zirvesi (3002 m.) ülkenin en yüksek noktasıdır.

Tropikal iklime sahip olan ülkede mayıs-ekim arası kurak, kasım-nisan arası yağışlı olmak üzere iki farklı mevsim yaşanır. Alçak bölgelerde sıcaklık yıl boyunca

Malatya Yenicamii ve içinden bir görünüşü

